

SVENSKA
FORNMINNESFÖRENINGENS
TIDSKRIFT.

TOLFTE BANDET.

3:e häftet.

INNEHÅLL:

	Sid.
ARNE, TURE J:SON, Ett urnegraffält i Västergötland. Med 23 fig. och 1 tab.	233.
MONTELIUS, OSCAR, Östergötland under hednatiden. 2. Med 146 fig.	249.
NORDLANDER, JOHAN, Namnen Vi, Vibol och Vibro i Gestrikland	314.
AMBROSIANI, SUNE, Harkalaset. En kvarlefva af en hednisk kultfest	319.
SJÖBERG, NILS, Några ord om bilderna på Torslundaplåtarna. Med 7 fig.	323.
HAMMARSTEDT, E., Professor Schücks Studier i religionshistoria. (H. Schück, Studier i nordisk litteratur- och religionshistoria, sedda från etnologisk synpunkt) . . .	326.
STJERNA, KNUT, Svear och Götar under folkvandringstiden. Med 1 fig.	339.
JANSE, OTTO, Ett bidrag till de cornerade granitkyrkorpas åldersbestämmelse. Med 5 fig.	361.

Svear och Götar under folkvandringstiden.

Af

Knut Stjerna.

I de fall, då bevis på grund af framställningens knapphet här icke kunnat lämnas, återfinnas de i *Hjälmar och Svärd i Beovulf* i Studier tillägnade Oscar Montelius, *Vendel och Vendelkråka* i Arkiv för Nordisk Filologi, *Arkeologiska anteckningar till Beovulf* i Vitterhetsakademiens månadsblad, *Bidrag till Bornholms befolkningshistoria under järnåldern* i Antiquarisk Tidskrift för Sverige samt i ännu under arbete varande afhandlingar, bland dem *Bidrag till Ölands befolkningshistoria under järnåldern*, »Fasta fornlemningar» i *Beovulf*. Citat och polemik har jag i här föreliggande allmänt hållna uppsats sökt undvika. Den framträder således snarast med karaktären af ett sammanfattande program.

Det står sedan länge fast, att de skildringar af nordbors fejder, som förekomma i den fornangelsaxiska dikten *Beovulf*, återspegla förhållanden, som existerat i Norden under folkvandringstiden. Allt som forskningen lyckas ur den senare nordiska poesien afskilja äldre och yngre delar, upptäcker den, att folkvandringstidens epik legat till grund för åtskilliga dikter, hvilka bevarats till oss under den form, de erhållit under vikingatiden eller senare. Men samtidigt med, att man försätter dessa dikters ursprung längre tillbaka i tiden, förlorar man i säkerhet vid bestämmandet af diktens karaktär och dess förhållande till den omgifvande verkligheten. Orsaken är den, att man för vikingatiden, till hvilken man förr, i saknad af längre tillbaka gående perspektiv, hänförde källorna till snart sagdt all äldre nordisk litteratur af tidigare och delvis äfven senare ursprung, ägde ett jämförelsevis mycket rikhaltigt

material, som belyste olika sidor och skiftningar af den nordiska kulturen, medan man däremot ännu står ganska tafatt, då det gäller tider, liggande före 800- och 900-talen.

Genom det fruktbara arbete, som, framför allt af svenska arkeologer, under senare tid nedlagts på kronologiseringen af nordiska fornsaker, ha vi dock nu erhållit en arkeologiskt taget ganska fyllig bild af folkvandringstiden i Norden liksom af de därpå följande skedena fram till vikingatiden. För dateringen af de nordiska dikternas ursprung ha vi härigenom fått en säker ledtråd. Men häraf följer, att de problem, som dikterna så att säga af sig själfva uppställa, måste i många fall ses ur nya synpunkter, och att till dem sälla sig nya problem.

Vid en sammanställning af dikterna och de resultat, som vunnits af fornforskningen, är det främst af vikt att fastställa en allmänbild af de arkeologiska förhållandena under folkvandringstiden. Att enbart taga hänsyn till öfverensstämmelser mellan detaljer af fornsakernas former och yttranden i dikterna, eller till gemensamhet i lokal för arkeologiska fynd och för i dikten omtalade händelser kan lätt leda till förhastade slutsatser, då fornsaksformer, hvilka i något afseende påminna om hvarandra, eller samma lokal kunna spela en roll och följaktligen omtalas vid olika tidpunkter.

Före den egentliga folkvandringstidens början, således före tiden omkring år 400, ha de danska öarna under ett par århundraden utgjort den utan jämförelse rikaste och viktigaste delen af Skandinavien. Befolkningen på dessa öar har då stått i en mycket liflig förbindelse med Söderns kultur och under denna tid successivt upptagit en hel följd af nya kulturelement, hvilka hastigt fortplantats därifrån till öfriga delar af Skandinavien. Mot slutet af 300-talet upphör detta förhållande, och större vikt faller på det östliga Skandinavien. Särskildt de båda stora Östersjö-öarna Öland och Gottland bli under följande tid, om man tager hänsyn till samtliga arkeologiska förhållanden, mera än jämbördiga med de danska öarna. Detta förhållande står i samband därmed, att de gamla förbindelserna utefter Elbe aftogo, och att i stället nya och mycket betydande knötos utefter Weichsellinjen.

Redan århundraden före Kr. f. har från det östra Skandinavien en serie af utvandringar utgått till den kontinentala Östersjökusten öster om Oder. Dessa utvandrare bildade tillsammans med de kvarblifna skandinaverna en etnisk enhet — östgermanerna.

Fornsaker och äfven begrafningsskick visa, att de skandinaviska och kontinentala östgermanerna fortforo att stå i förbindelse med hvarandra. Långt före 200-talets början ha stora skaror af de kontinentala östgermanerna ryckt ned till södra Ryssland och besatt delar af Svarta hafvets nordliga kust. Under 200-talet och vid tiden omkring år 300 affolkas länderna mellan nedre Oder och Weichseln, och de utvandrande draga sina fränder i söder till hjälp vid deras angrepp mot det romerska kejsarriket. De närmast boende skandinaviska östgermanerna blefvo, ehuru ej i lika hög grad, gripna af samma rörelse. För Bornholms räkning kan man uppvisa, hurusom den öfvervägande delen af befolkningen följde sina bortdragande fränder mot söder, och samma förhållande torde, om ock i mindre utsträckning, hafva ägt rum med befolkningen på Öland och Gottland samt i södra Skandinavien öfver hufvud taget.

Vid tiden omkring år 400 väger i den långa fejden mellan romare och östgermaner vågskålen öfver till de senares fördel, och det ena efter det andra af de olika östgermanska folken tager nu i besittning romerska länder vid Donau, Rhen och Medelhafvet. Äfven under dessa strider strömma förstärkningar till hjälp från det skandinaviska hemlandet. Fornsakstyper, tillhörande tiden mellan omkring år 400 och omkring år 550, hvilkas tidigare utvecklingsfaser tillhöra Skandinavien, visa sig i senare former söder ut.

Ett gemensamt drag hos de östgermanska höfdingarne är deras benägenhet att samla guld i oerhörda massor, hvilka döljas i skyddade skattkammare. Minnet af dessa väldiga skatter har bevarat sig i historien såväl som i dikten; vi lära genom den förra kända östgoternas, västgoternas och vandalernas, genom den senare östgoternas och burgundernas skatter, hvilka senare tvifvelsutänksom de öfriga haft sin motsvarighet i verkligheten.

De östgermanska rikena häfda sin existens och sin makt till 500-talets midt. Redan dessförinnan ha dock tvenne af dem, först herulernas, sedan burgundernas, gått under; därefter falla vandalernas och östgoternas, och det är endast de af Pyreneerna och hafvet skyddade västgoterna, som framgent lyckas bibehålla sig.

Vandringarna från Skandinavien mot söder ha således varat ungefär från 300-talets början till 500-talets midt. Af dessa 250 år har det första århundradet upptagits af våldsamma fejder. De senare hundrafemtio åren ha för utvandrarne varit maktens och

guldsamlingens tid. Den återverkan, dessa vandringar ägt på Norden, ligger för närvarande tydligt för ögonen. Ehuru detaljforskningen ännu endast utförts i fråga om vissa punkter, äro dock hufvuddragen af bilden säkra.

Viktigaste följden af vandringarna är densamma för södra Skandinavien som för nordöstra Tyskland: folkminskningen. Från bronsålderns afslutning intill tiden omkring år 300 kan man på flera ställen i södra Skandinavien uppvisa, huru grafföljden i samma grafält fortgått orubbad, och antalet grafvar har under senare perioder icke i afsevärd grad minskats. Efter omkring år 300 inträder en mycket afgjord minskning i grafantalet. Kända grafvar från närmast efterföljande tid kunna räknas till jämförelsevis få procent i förhållande till dem, man känner från den närmast föregående. De dittills fasta begrafningstraditionerna efterträdas af en fullkomlig förvirring. Upphörandet af de stora grafälten kan icke förklaras ensamt därigenom, att man antagit andra grafskick. Denna förklaring skulle gälla i händelse vi endast hade att göra med spridda grafvar, men vi känna från tiderna före 300-talet grafält, hvartdera innehållande flera hundra, emellanåt öfver 1,000, grafvar, och dessa grafält fortsätta sedermera ej i samma proportion. För sydvästra Skandinavien gäller det, att grafskicken efter denna tidpunkt i stort sedt i obetydlig grad äro uppvisade, från andra trakter af södra Skandinavien känner man, huru grafvar efter den nämnda tidpunkten varit beskaffade. Det starkt sjunkande antalet grafvar och fornsaker visar den fortgående folkminskningen. Tidpunkten för aftagandet är — såsom naturligt — icke för alla dessa områden densamma. De sagda skandinaviska stammarna tillhörde olika af de i Södern kämpande östgermanska folken, och tillförandet af förstärkningar från Norden stod i förbindelse med de sydliga frändernas skiftande öden.

Folkminskningen utgör bildens negativa sida. Den har en icke mindre betydande positiv.

I utbyte mot förstärkningarna lämnade de sydliga fränderna den enda egendom, som var möjlig att transportera, guld. En jämförelse, som naturligtvis i många punkter icke träffar, lämnas af våra dagars emigranter. Guldet var dels myntadt, dels och i vida högre grad omyntadt. Med tiden omkring år 400, efter germanernas första stora segrar, inbryter också den guldrrikaste perioden i Skandinavien förhistoria. De guldförråd, som uppgräfvats

ur den sydiskandinaviska jorden, äro att sammanställa med de visserligen ofantligt mycket större skatter, hvilka, såsom nyss omtalades, hopades af de östgermanska furstarne i Södern. Vid 500-talets midt, då de östgermanska rikena gå under, upphör guldimporten till Norden.

Det var genom sin krigiska duglighet, germanerna lyckades besegra romarriket. De krig, som fördes i södern, bestodo lika mycket i belägringar som i verkliga drabbningar, och germanerna lärde känna betydelsen af en rationell befästningskonst. Kämpagrafvarna på Gottland, vid hvilkas uppförande i högre grad än vid tidigare byggnader å ön hänsyn tagits till försvaret, äro byggda under 200-talet och senare. Huruvida äfven borgarna på Öland härstamma från samma period, är ännu osäkert, ehuru arkeologiska fynd gifva antydningar därom. Något skäl att hänföra dem till järnålderns afslutning finnes ej. Denna art af befästningar tillhör, såvidt vi känna, endast det östliga Skandinavien. Detsamma gäller om det myntade guldet, af hvilket den vida öfvervägande delen är funnet på Gottland, Öland och Bornholm, hvaremot det omyntade guldet synes vara jämnare fördeladt. Häraf framgår, att östra Skandinavien spelat en mycket betydande roll, hvartill orsaken måste sökas däri, att förbindelsen med Söderns germaner hufvudsakligen gått öfver Weichseln. Fornsakerna på Gottland, Öland och Bornholm visa också ett det starkaste inflytande från trakterna söder om Weichselns källor.

Utvandringarna hafva således i dubbel måtto återverkat på Skandinavien. Å ena sidan ha de medfört en stark folkminskning, å den andra kännedomen om sydländska kulturförhållanden och en ökad rikedom. Men härvid är att märka, att de arkeologiska motsvarigheterna till dessa förhållanden endast röra södra Skandinavien. Grafföljden fortfar i Norge orubbad äfven under denna tid liksom tidigare, och af de mera spridda fynden från Norrland att döma synes här samma förhållande äga rum. Myntadt guld under tiden efter omkring år 400 tillhör de största sällsyntheter i Norge och det nordliga Sverige. Äfven i fråga om omyntadt guld i tackor, ringar etc. stå dessa trakter mycket tillbaka för södra Skandinavien. Stenbyggnader af karaktär som nämnts äro icke kända i norra Skandinavien.

I Skandinavien existerar sålunda under dessa 150 år en skarp motsats mellan Norden och Södern, hvarvid gränsen faller *unge-*

färligen vid de stora sjöarna från Vänern till Mälaren. Gränsen har dock af naturliga skäl varit flytande, så att vissa landsträckor, t. ex. Västergötland, synas hafva intagit en mellanställning. Söder om denna gräns satt en jämförelsevis fåtalig, af täta utvandringar försvagad befolkning, hvilken stod i förbindelse med Europas mäktigaste riken, starkt influerad af sydländsk kultur, därtill i besittning af stora rikedomar. Norr om samma gräns befunno sig nordiska folkstammar med svag eller ingen förbindelse med Södern, oförminskad till antalet och om icke fattig, så i saknad af andra förvärfskällor än de dittills ordinära. Skandinavien företer sålunda vid denna tid en bild i miniatyr af Västeuropa vid folkvandringarnas början; söderut rikedomar, hög kultur och svag försvarsförmåga, norrut en obetydlig förbättring af den sedvanliga ringheten i materiella villkor, mindre hög kultur och stark angreppsförmåga.

Följden blir i båda fallen likartad. De talrikare och fattigare folkstammarna i norr rycka mot söder och göra sig till herrar öfver den fåtaligare men rikare sydliga befolkningens område.

Minst klara äro förhållandena i de trakter, som senare sammanslötos till det danska konungariket. De från någon svensk bygd framryckande danerna äro under 400-talet redan i besittning af Skåne och bekämpa omkring år 500 under sin framryckning mot väster bardernas folk.

Tydligare äro förhållandena i den östra delen af det sydskan-dinaviska området, Södermanland, Östergötland, Gottland, Öland, Blekinge och Bornholm. I hela detta område afbrytes senast omkring 500-talets midt, samtidigt med guldströmmens upphörande, utvecklingen af de gamla fornsakstyperna, och de ersättas af typer, hvilka utvecklats sig norr om den sagda gränslinjen. Med särskild tydlighet kan detta uppvisas i fråga om de arkeologiskt mest betydande landsdelarna, Gottland, Öland och Bornholm. På Bornholm rör diskordansen samtliga arkeologiska företeelser, kultplatser, graffält, grafföljd, fornsaker, förbindelser och äfven ortnamnen, på Gottland och Öland utom fornsakerna äfven förbindelserna och sannolikt graffälten, på Gottland och troligen äfven på Öland befästningskonsten.

Allt detta gifver vid handen, att under 500-talets förra del de gamla traditionerna i södra Skandinavien blifvit våldsamt och fullständigt afbrutna, och att det varit de i norr bofasta folkstammarna, som åstadkommit brytningen.

Dessa nordliga folkstammar ha intill denna tidpunkt icke framträdt i historien, och särskildt de östligare bland dem, de som bodde vid Mälaren, Ålands haf och Bottniska viken, ha under järnåldern före folkvandringstiden spelat en jämförelsevis obetydlig roll. Angreppet mot söder framtingar en koncentration — i Uppland, — och från och med 500-talet och till den förhistoriska tidens slut efterträdes den dittills rådande torftigheten i fynd af en öfverströmmande rikedom. Prototyperna för de fornsaksformer, som sedan bli de rådande i östra och södra Skandinavien, finnas dock icke endast i Uppland utan äfven i Norrland. Den från norr till söder genom Uppland gående färdevägen utefter Temnare-, Vendel- och Fyrisåarne samt de östligaste Mälarflikarna blir därför den mest betydande, och det är här de största och viktigaste fynden — vid Vendel, Uppsala, Ultuna, Håga, Tuna, Häggeby (Björkö) — blifvit gjorda, liksom det är här centrum för religion och statsbildning uppstår. Denna plötsligt uppväxande rikedom har sin förklaring i det segerrika utbredandet af svearnes välde öfver de sydligare, guldrika landsändarna. Det var genom undergången af götarnes själfständighet, denna svearnes stora ställning köptes. Götarnes nederlag är således den stora tilldragelse, i hvilken folkvandringstidens skakningar för Skandinavien räknas resulterar.

Folkkriget mellan svear och götar och de senares underkufvande saknar känd motsvarighet från föregående tider på den skandinaviska halfön. Götarne voro af gammalt ett betydande folk, det stod i frändskapsförhållande och förbindelse med de mäktiga väldena i Södern. Det är ej otänkbart, att de med dem äfven voro politiskt förbundna. Östgoter och västgoter utkämpade under 500-talets första årtionde en hård strid med de västgermanska frankerna, och dessa angrepos, sedan deras konung Teuderic dött (511), sjövägen af götarnes konung. Fred mellan frankerna och goterna synes ej hafva blifvit slutet, och ett årtionde senare uppblössade kampen på nytt. Götarne kunde bjuda svearne ett dess starkare motstånd, som denna förbindelse med Söderns germaner tillförde dem rikedom och en, troligen äfven i militäriskt häseende, högre kultur. Nederlaget har sålunda med all säkerhet föregåtts af bittra strider.

Platsen för dessa strider är bestämd genom läget af götarnes hufvudland, äfven om det är tydligt, att, sedan detta intagits, kampen därmed icke var slutligen afgjord. Såsom ofvan nämnts, var

det från 300-talets slut och fram till början af 500-talet öfver de stora Östersjö-öarna, som förbindelserna från germanerna i söder träffade Skandinavien. Af dessa öar var Öland den viktigaste. Å Öland har man funnit ett större antal myntadt guld från 400-talet än i öfriga trakter af Skandinavien. Härtill komma guldfynd, ett rikt förråd af fornsaker af en delvis själfständig utveckling, somliga af stor dyrbarhet och skönhet. Härstamma äfven de stora borgarna från denna tid, äger Öland ett stort försteg framför hela det öfriga Skandinavien. Genom sitt läge erbjöd Öland stora fördelar. Omgifvet af vatten på alla sidor ägde det bekväma förbindelser åt olika håll, samtidigt som det låg omedelbart intill det götiska fastlandet och af de götiska områdena låg närmast mynningarna af Weichselfoden, utmed hvilken den viktiga förbindelsen med Södern löpte. Mot denna ö, rik på skatter och jarlaborgar, den viktigaste delen af götarnes område, har svearne riktat sitt första anfall. Omkring eller omedelbart före år 500 upphör alldeles plötsligt guldströmmen och samtidigt utvecklingen af de inhemska fornsakstyperna. Katastrofen måste således ha inträffat vid denna tid. På Gottland och Bornholm följer den omkring ett halft århundrade senare. Omedelbart efter Ölands förlust öfvergår till Gottland för en kort tid förbindelsen med Södern. Bornholm har aldrig varit en götisk ö, men den delar icke förty öde med den öfriga delen af det sydöstra Skandinavien.

Folkvandringsepoken var i Norden som i Södern de oanade rikedomarnas, de stora bragdernas och hvälfningarnas tid. I Södern bragte de skakande tilldragelserna med sig skaror af hjältesånger, hvilka under en fortgående förvandling och ständiga kontaminationer sammanslötos till vidlyftiga dikteyklar, hvilka ännu efter flera hundra år sjöngos och omdiktades på kontinentens fursteborgar. Bevarade rester af folkvandringstidens skulptur visa, att de nordiska stammarna icke stodo efter sina sydliga fränder i human kultur, och att här som där dikt och saga gåfvo konstnären stoff till hans skildringar. Här uppe liksom i Södern väckte stridernas och rikedomarnas oerhörda proportioner dikten till lif.

De folk, som deltog i dessa allt omskakande fejder voro svear, göter, daner och barder. Om svearnes hjältedikt gifvas oss säkra upplysningar endast af bevarade fragment ur deras skulptur, om de underkufvade bardernas känna vi intet, om götarnes och danernas flyta källorna desto rikligare. För götarnes räkning äga

vi liksom för svearnes arkeologiska, för götarnes och danernas äfven högst betydande litterära minnesmärken.

De nordiska sångerna blefvo aldrig komponerade till enhetliga större dikter eller till dikteyklar, och de historiska traditionerna från folkvandringstiden måste därför uppletas från skilda håll i litteraturen. Närmast den historiska verkligheten står Beovulf, aflägsnare samt öfvervuxna med tillsatser från yngre historia och af främmande sagomotiv äro traditionerna, sådana de föreligga i nordiska uppteckningar: den poetiska eddan, *Sköldungasagan, Saxo, Ynglingasagan etc. Forskningen har redan delvis visat, att det i dessa uppteckningar är kring folkvandringstidens hjältar, som senare stoff från saga och historia samlats, i det att de äldsta sångerna, som stått den historiska verkligheten nära, varit nog populära att uppsuga nytillförda motiver, genom hvilkas sammanställande emellertid verklighetstroheten i skildringen alltmera förvanskades.

För att bedöma förhållandet mellan dikt och verklighet, och sålunda söka fastställa, hvilka händelser som framkallat de ursprungliga sångerna, måste vi utgå från arkeologiska fakta, af hvilka jag för folkvandringstidens räkning ofvan skisserat de allmänna hufvuddragen. Man bör kunna vara förvissad, att den ursprungliga dikten här liksom i Södern skildrade de samtida tilldragelserna.

I de nämnda uppteckningarna spela städse svearne en betydande roll, hvilket ju äfven stämmer därmed, att svearne under folkvandringstiden äro det framryckande och eröfrande folket. Att detta icke framträder i dikten, beror däraf, att sångerna diktats af svearnes motståndare, af daner och götar.

I fråga om Beovulf är detta utan vidare gifvet. Dikten följer ständigt geaternas öden, och svearne uppträda där endast för så vidt de stå i relation till geaterna.

Äfven i Ynglingasagan äro händelserna skildrade ur fientlig ståndpunkt. Jag uppräknar här i korthet striderna, som omtalas i Ynglingasagan efter de mytiska konungarne och med förbigående af de inre brödrastriderna: Hoglek, svearnes konung, kämpar mot Hake och Hagbard, Hoglek faller och svearne besegras (XXV), Erik och Jorund, svearnes konungar, angripa med öfvermäktiga stridskrafter Hake, Erik faller, Jorund och svearne fly, Hake segrar döende (XXVII), Erik och Jorund, svearnes konungar, angripa på dansk mark hálögernas konung Gudlög, besegra och hänga honom (XXVI),

men Jorund angripes senare på dansk mark af Gudlögs son, besegras och blir hängd (XXVIII), Ane, svearnes konung, angripes af Halfdan, danernas konung, besegras och flyr, efter Halfdans död återkommer Ane, angripes af danernas konungs son, Ale, besegras och flyr (XXIX), Egil, svearnes konung, angripes af en träl, besegras och flyr, återvänder med danskt manskap, besegrar trälen och hans svear (XXX), Ottar, svearnes konung, angriper danerna, blir besegrad och skymfligt dödad (XXXI), Adils, Svearnes konung, härjar i Saxland (XXXII), angripes sedan af danernas konung och besegras, uppsökes af Rolf, danernas konung, för hvilken han lägger försåt, men blir narrad, och Rolf undkommer (XXXIII), Östen, svearnes konung, angripes af Sölve, konung i Jylland, besegras och dödas, efterträdes af Sölve, som bringas om lifvet genom svek af svearne (XXXV), Ingvar, svearnes konung, angriper esterna, stupar (XXXVI), men hämnas af sonen Anund, svearnes konung (XXXVII), Ingjald, svearnes konung, ombringar genom en serie af svek en rad af konungar i Svea- och Götaland, men faller för Ivar (från Skåne) (XXXVIII—XLIV).

Men har alltid i Ynglingasagans primärkälla velat se ett svearnes stamkväde. Först och främst är denna uppräknings af konungar såsom ett verkligt kväde alldeles enastående, och det är i och för sig orimligt, att den primitiva epiken, hvilken alltid utvecklat sig på helt annat sätt och med ett helt annat mål än uppgörandet af en dylik torr konungakatalog, i detta fall skulle böjt sig efter konstruktiva regler.

Lika orimligt är, att det skulle varit bland svearne ett dylikt kväde diktats. Det innehåller för svearne idel nederlag. I ett af de få fall, då en seger vunnits, af bröderna Erik och Jorund, mot Gudlög, faller hämnden genast tillbaka på svearne, och svearnes konung undergår samma död, som de förut beredt Gudlög. Vid andra tillfällen, då det synes, som om svearne verkligen vunnit, såsom Erik och Jorund mot Hake, Adils mot Rolf, svearne mot Sölve, Ingjald mot Granmar och Hjørvard, följer berättelsen med sympati den besegrade parten. Antingen äro i själfva verket svearne förut besegrade (af Hake), eller narras de af sin egen girighet och motståndarens slughet (af Rolf), eller ock beror segern af svek och nidingsdåd (mot Sölve, Granmar och Hjørvard).

Det kan icke ha varit svearne, som besjungit, huru efter deras konungs fall motståndarne hånande skickat dem en träkråka med

besked, att mera var deras konung icke värd (förut anmärkt af Bugge), huru de ständigt och jämt, emellanåt med öfverlägsna härar, lidit nederlag, huru de velat lägga försåt för en främmande konung, men låtit narra sig af sin girighet att låta honom slippa oskadd undan, huru deras konung, om han får segern, vinner den ej i öppen strid utan genom löftesbrott och försåt. Ingenstädes i världen träffa vi en folklig diktning, som på detta sätt oupphörligt återupprepar motivet om det diktande folkets egen underlägsenhet i stridsduglighet under de närmaste grannfolken, och som söker bemantla segrarna genom att förklara dem som verk af förräderi.

Men då det är alldeles omöjligt, att Ynglingasagan — den tidigare konungalängden står utanför dessa strider — diktats af svear, blir den närmaste frågan: Hvilken nation tillhörde den miljö, som gifvit sagan den form, i hvilken den förelåg för dess af oss bekanta bearbetare? Den sammanträngda öfversikt, jag nyss lämnade af dess innehåll, ger därpå ett otvetydigt svar. Svearne segra mot saxar och ester, men mot danerna ligga de alltid under. Antingen, och oftast, är segraren en dansk konung eller ock en sveakung, men med danskt manskap. Sådan Ynglingasagan från och med Ane till och med Ingjalds fall här föreligger, äger den karaktären af en uppräknings af danska bedrifter, utförda mot svearne.

Det är emellertid icke i Danmark, denna »saga» utbildats. Såsom Bugge visat och efter honom Schück ytterligare klargjort, har Ynglingatal, som utgjort den egentliga hufvudstommen för Snorres framställning, diktats under 900-talets 3:dje kvartsekel i Britannien. Här fanns en dansk publik med traditioner från hemlandet. Af dessa traditioner har då Ynglingatals skald vid diktandet af sitt ärekväde upptagit till poetisk behandling endast dem, som angingo striderna med svearne, och han har på så sätt ur folklig, men mot svearne fientlig diktning sammansatt sin om sveakonungarne handlande lärda dikt, hvilken sedan begagnades som grundval för inledningen till den norska (och svenska) rikshistorien. Personligen har han således endast öst ur skandinavisk källa.

Men härmed är icke sagdt, att alla dessa traditioner voro ursprungligen danska. Jämföra vi de traditioner, som vi känna från Ynglingasagan med dem, som upptecknats af Svend Aagessön och Saxo, finna vi, att öfverensstämmelserna äro mycket svaga, och att

Saxo, hvilken flitigt som väl ingen samlade danska sägner, intet känner om flera af de strider, i hvilka Ynglingatal's danskar öfvervåldigat svenskarne. En af Olrik utarbetad lista öfver svenska konungar ur Saxos danska historia ger oss från början till slut andra namn än Ynglingasagans. Hade Saxo känt — och det vill väl ungefär säga detsamma, som om man säger, hade man i Danmark känt — denna skara af danska segrar öfver svearne, hade Saxo säkert icke underlåtit att infoga dem i sin historia.

Då Ynglingatal diktades i Britannien, hade danskarne redan sedan ett hundratal år gjort sig hemmastadda i landet, och de kunde då ej gärna hafva undgått att lära känna de där florerande poetiska traditionerna eller med andra ord de lefvande angelsaxiska hjältedikterna. Nu funnos bland dessa dikter hela serier, som handlade om just danskarne själfva samt om svearne och om svearnes strider med geaterna. För dessa nykomna danskar, af hvilka en stor part utgjordes af jutar, och som själfva hade i frisk erinran de ständiga och svåra striderna med svearne, var geaternas nationalitet klar. De uppträdde i dikterna som förbundna med danskarne och som oförsonliga fiender till svearne. Tydningen af geatas såsom jutar var således fullkomligt naturlig.

Huru fördanskad den angelsaxiska traditionen blifvit vid den tid, då den omhändertogs af den skandinaviske ärediktaren, framgår af växlingen i användandet af daner och jutar, i fall, då den angelsaxiska källa, ur hvilken hans föregångare öst, tydligen haft geater. I verserna om Ottar äro svearnes fiender »daner», i verserna om Östen »jutar». Detsamma gäller betecknandet af svearnes konungar med ömsevis Skilfingar, enligt den äldre angelsaxiska traditionen, och Ynglingar, enligt den nordiska vikingatidens. I verserna om Egil kallas sveakonungen Skilfing, i verserna om Adils och Ingjald Yngling. Tydningen geater=jutar har äfven fört med sig, att händelsernas skådeplats ofta blifvit Jylland, hvilket låg nära till hands särskildt i händelse ortnamn, liknande de jylländska förelegat i de ursprungliga angelsaxiska dikterna, i prosan om Jorunds och Eriks seger, i verserna om Jorunds fall, i prosan och verserna om Ottar. Det »Öland», som omtalats i den angelsaxiska källan, fördanskas till Frodes Öland (Själland) i Ynglingasagan i verserna om Ottar. Den ombildning, de angelsaxiska traditionerna undergått, förklarar, huru åtskilliga drag kunnat så fullständigt förvanskas. Så införes geaten Hygilac såsom konung i Svealand,

medan annars så många geatiska bragder bli danska. Men konung Huglek led också enligt en dansk tradition ett afgörande nederlag mot tvenne »sjökonungar».

Jämte dessa fördanskade angelsaxiska traditioner har också skaldestyckets författare och dess bearbetare begagnat ursprungligen danska och möjligen äfven norröna traditioner, men dessa, i hvilka emellanåt samma danska konungar uppträdde, som de, hvilka förekommo i de angelsaxiska dikterna, hade vid tidpunkten för kvädets författande sammansmält med dem, som danskarne lärde känna i Britannien. — Gången blir sålunda denna: Vid 800-talets midt förelågo i Britannien serier af dikter, hvilka afhandlade strider mellan svear, daner, geater (och barder). Då danskarne, bland dem jutar, komma till Britannien, medföra de en inhemsk dansk sagoskatt, hviken rör sig om danska strider, bl. a. med svearne. Under de närmaste hundra åren tillväxer denna danska sagoskatt i Britannien med de traditioner om danska och geatiska, af dem fattade som jutska, strider, som danskarne lärt känna genom infödingarna i landet. En skandinavisk skald, som vistas i Britannien, får till uppgift att dikta ett kväde om svearnes framfarna konungar. Han upptager då af till hands befintliga danska dikter och berättelser alla uppgifter, som angå svearnes konungar, och han sammanställer dem till en stor genealogisk dikt.

Detta resultat gifver oss en fast kronologisk hållpunkt. De dikter om skandinaviska förhållanden, hvilka förekomma i den likaledes angelsaxiska sångeykeln Beovulf, äro före 600-talets midt öfverförda till angelsaxiska. Det finnes ingen anledning att antaga, att nordiska dikter senare än denna tidpunkt men tidigare än vikingatiden öfverflyttats till Britannien. Följaktligen härstamma äfven de äldsta angelsaxiska källorna till partier af Ynglingasagan från tiden före midten af 600-talet.

Vi kunna dock nu betydligt närmare fastställa tidpunkten för de här uppträdande personerna. Jämföra vi motiven för de angelsaxiska källorna till Ynglingasagan och för sångerna i Beovulf, finna vi dels öfverensstämmelser, dels identitet. Anes samtida Halfdan i Danmark omtalas äfven i Beovulf, Ottar är till namnet identisk med Beovulfs Othere, Huglek med Hygilac, Ottars kamp mot danerna i Vendel är identisk med svearnes och geaternas stora strid i Svealand i Beovulf, Adils är identisk med Eadgils, Helge med Halga, Hrodulf med Rolf krake, Onela med Ale. Det

förekommer i Ynglingasagan flera antydningar om svearnes förhållanden, än hvad den angelsaxiske skalden lyckats inpressa i Beovulf. Men detta är gifvet däraf, att problemet för Ynglingatals författare var att uppsöka så mycket som möjligt af hvad som kunde gifva stoff till hans dikt, hvilket däremot på intet sätt förelåg för skildraren af Beovulfs öden. Det mesta af hvad Ynglingasagan har att berätta om den grupp af sveakonungar, hvilkas namn sinsemellan alliterera med begynnelsevokal, faller dessutom till tiden efter Beovulfs fall, hvarmed den angelsaxiska dikten slutar. De angelsaxiska dikter, som kunnat föreligga, omtalande de senare sveakonungarne, har det för den skull icke varit möjligt att upptaga i Beovulf, hvilket sålunda icke visar, att de icke existerat. I Beovulf föreligger en serie af sånger om nordiska förhållanden, hvartill komma talrika allusioner om kännedomen om yngre händelser, såsom om den senare ofriden mellan Hrodulf och hans kungliga kusiner samt mellan barder och daner, den slutliga kampen mellan svear och geater, hvilka förutsättas bekanta för publiken. Vissa af händelserna såsom kampen i Korpskogen, striden mellan Beovulf och hafsvarginnan, föreligga dessutom i olika versioner, som således ha tillhört ursprungligen från hvarandra skilda dikter. Det är häraf tydligt, att de sånger, som influtit i Beovulf, endast utgjort en ringa del af den diktskatt med nordiska motiv, som under 500-talet och 600-talets förra del varit gängse bland angelsaxarne. De i Beovulfssångerna skildrade händelserna hafva omskrifvit verkligheten från den nordiska folkvandringstiden. De med dem öfverensstämmande delarna af Ynglingasagan skildra med säkerhet, de öfverskjutande delarna till och med Ingjald med största sannolikhet samma tid.

Det är en gifven sak, att dessa dikter ursprungligen icke kunna hafva diktats af angelsaxarne, att de i sin ursprungliga form hafva diktats i Norden bland folkstammar, som själfva utkämpade de stora strider, hvilka sägnerna hade att förhålliga. Närmaste frågan blir då: hvilken eller hvilka af de nordiska folkstammarna hafva diktat de sånger, som senare öfverförts till Britannien?

Hvad angår den stora majoriteten af Beovulfssångerna, torde någon tvekan härutinnan vara oberättigad. Beovulf själf framställes som geatisk hjälte. Efter en obetydlig ungdom — askepjesmotivet — utför han sedermera stora bragder, bland hvilka

de mest märkvärdiga bland ett främmande folk. Detta drag är ingalunda ovanligt. Bragden förstoras och vinner i popularitet, då den utföres bland ett främmande folk, hvilket ju i hög grad bidrager att öfverflytta en del af hjältens ära på det folk, hvarifrån han utgått. Slutligen faller Beovulf i en kamp för geaternas väl. I de infätade skildringarna af striden mellan svearne och geaterna är ståndpunkten alltid geaternas, liksom äfven i skildringarna af öfverfallet på frankerna. Det är i de förra geaternas ångest, då de inneslutas af svearne, som omtalas, det är geaterna som hem-bära segern, och det är en geatisk hjälte, som vinner »prinsessan och halfva konungariket». De inre skälen tala således afgjordt för att tillerkänna geaterna rätten som sångernas upphofsmän.

Men bland Beovulfssångerna förekomma äfven dikter af annat ursprung. »Vi sporde danernas folkkonungars ära från flydda tider» lyder anslaget till dikten, och den följes af en inledning, som blott skildrar danernas öden. Det stolta anslaget är för dikten alldeles icke passande, ty det blir om geaternas, icke danernas, ära och bedrifter, som dikten handlar. Inledningen synes sålunda snarast stamma ur en ursprungligen dansk källa, liksom det gifves några smärre partier i dikten, som angifva bekantskapen med danska sånger.

Angelsaxarnes del i Beovulfsdikten ligger först och främst i kompositionen. Men därjämte äro vissa delar tydligen märkta genom angelsaxisk öfverarbetning. I första hand gäller detta skildringen af drakkampen, hvarest arkeologiska monument af omväxlande skandinavisk och angelsaxisk natur omtalas, liksom man äfven i fråga om språket funnit en bestämd skillnad mellan denna del och de öfriga, af angelsaxisk åskådning icke präglade partierna af dikten.

Ehuru hufvudparten af de ursprungliga sångerna, äfven för så vidt de röra Beovulfs person, före sin kemiska förening till den nu föreliggande hjältedikten, måste betraktas som geatisk, följer icke häraf, att det öfriga Skandinavien icke tagit del i Beovulfsgestaltens poetiska utbildning. Bilder, erinrande om den rustade varginnan, mot hvilken Beovulf kämpar, finnas från Norge, Öland och Norra Tyskland, sådana, erinrande om striden mot draken (i diktens äldre nordiska form), i stridens tidigare moment från Uppland och Öland, i dess slutmoment från Uppland, Gottland och Bornholm, sådana, hvilka framställa en kamp mot tvenne odjur, samtidigt bl. a. från Öland, den jutska halföns sydligaste del och norra

Frankrike. Det har icke undersökts, huruvida något af de på kontinenten föreliggande monumenten kan vara af nordiskt ursprung. Härtill kommer, att själfva namnet på hjälten icke förekommer ensamt bland geaterna utan äfven återkommer som beteckning för en dansk konung, hvilken tydligen inskjutits i den annars med homogen namnbildning utrustade danska konungaätten.

Det synes häraf, som om samma sagobedrifter i mer eller mindre liknande form besjungits i olika trakter af Norden. Liksom hjälten förmodligen bland svear och daner räknats till deras respektive folkstammar, så har han bland geaterna blifvit geat, slutligen äfven geatisk konung. De populära sångerna om denne hufvudhjärte ha kontaminerats med geaternas älsklingssånger om deras bedrifter under folkvandringstiden. Oaktadt sammanväxningen af dessa sånger fortgått, har förbindelsen — vi kunna ur historiografisk synpunkt säga lyckligtvis — aldrig blifvit fullt intim. Några betydande historiska bedrifter utför icke denne geatiska hufvudhjärte.

Enligt denna uppfattning ha således vissa bedrifter, som skildras i Beovulf, tidigare besjungits öfver stora delar af Norden. Sångerna ha bland geaterna kombinerats med deras egna historiska sånger från folkvandringstiden. De geatiska sångerna ha jämte åtskilliga danska, härstammande från samma tid, öfverförts till Britannien, där de ytterligare sammankomponerats. I Beovulf, Finsburgfragmentet och Ynglingasagan föreligga sångerna fixerade i för oss känd form. Förutom dessa sånger af hufvudsakligen geatiskt ursprung äga vi i Saxo återgifna högnordiska och geatiska samt hufvudsakligen danska traditioner från samma tid, hvartill knyta sig de af äfvenledes närmast skandinaviskt ursprung i Eddorna, *Sköldungasagan, Rolfs saga etc.

Föremålet för skildringarna i de historiska partierna af Beovulf liksom i de historiserande omskrifningarna af de skandinaviska sångerna utgöres af strider mellan konungarne för de olika folkstammarna och mellan konungahusens medlemmar inbördes. De händelser, som bildat den verkliga bakgrunden, hafva tilldragit sig under 400-talet och 500-talets förra del. Då detta är tiden för svearnes segerrika framträngande mot söder, måste det vara berättelserna om de strider, under hvilka denna gradvisa eröfring utförts, som — visserligen från fiendens ståndpunkt — återgifvits i

de ursprungliga sångerna. Då äro äfven striderna mellan »folk-konungarne» i verkligheten strider mellan folken, och detsamma gäller om striderna mellan medlemmarne af samma konungahus.

Dessa senare strider äro särskildt ägnade att belysa den politiska motsatsen mellan de olika nordiska folkstammarna. Då en gren eller en medlem af den kungliga ätten hos det ena folket kommit till korta i striden om konungadömet, vänder han sig till konungen öfver ett af grannfolken och fortsätter med dennes bistånd den påbörjade striden. Så flyr en gren af Skilfingaätten, Veohstan-Viglaf, från svearne öfver till geaterna och användes sedan mot svearne, en medlem af den regerande grenen af Skilfingaätten (Eadgils) söker hos geaterna bistånd, och återvänder med en segrande geatisk här. I Beovulf anspelas på, att sköldungen Hredric skall erhålla skydd bland geaterna undan troninkräktaren Hrodulf, och sköldungen Hereovard återvänder med götiskt eller svenskt manskap och faller samme konung Rolf. Denna »interventionsprincip» spåras sedermera långt ned i medeltiden — mest illustra exemplet gifves oss af Magnus Ladulås mot Waldemar — men en skillnad är, att geaterna då icke längre spela med i händelserna.

* * *

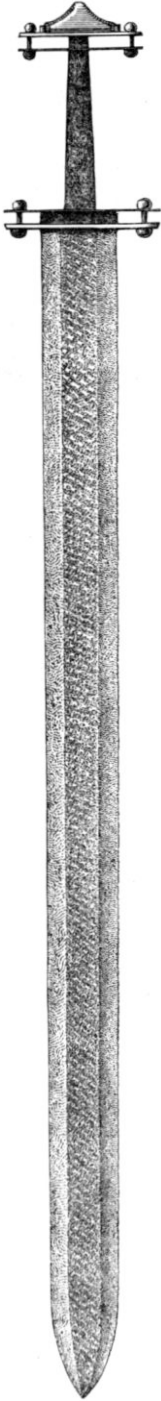
För att göra sammanställningen af de arkeologiska och de poetiska källorna verkligt fruktbringande är en lösning af den gamla stridsfrågan om geaternas nationalitet nödvändig. Till frågans besvarande gifva oss de arkeologiska dokumenten, såsom redan torde ha framgått, goda hållpunkter.

De arkeologiska förhållandena ge en bild af 400-talet såsom en tid, under hvilken de nordliga folkstammarna rycka söderut, bemäktigande sig götarnes land, bland de första Öland och Blekinge, slutligen under 500-talet bland öfriga områden Gottland. De skriftliga källorna visa samma århundrade såsom ytterst upprördt, fylldt af blodiga fejder mellan svear och geater. På de senares sida synas danerna närmast ställa sig, men de äro dock hufvudsakligen upptagna af sitt eget framträngande mot väster. Ännu konung Hrodgar har sitt säte i »Scedenig» (Skåne), en af hans närmaste efterträdare Rolf bygger Lejre på Själland och fortsätter segerrikt kampen mot barderna.

Det framgår af Ynglingasagan och Beovulf, att striden mellan svear och geater icke utgjorts af någon enastående skarp fäktning utan fortsatte släktled efter släktled. Af svearnes konungar äro Ongentheov, (Ottar), Onela, Östen, Ingjald upptagna af denna strid, af geaternas Hædkyn, Hygilac, (Beovulf), och diktens afslutning anger stridens förnyade uppblossande. I de sånger, som bevarats i Beovulf, talas det blott om geatiska segrar. Men detta är lätt förklarligt. Dels äro dikterna själva geaternas verk, och i serien af fäktningar erinrade naturligtvis konungahallens barder helst om de ljusa punkterna, såsom ägnade till den ringutdelande konungens pris. Dels afbrytes dikten vid tiden för det afgörande nederlaget.

Det måste ha funnits ett reallt intresse, som burit denna långvariga fejd. Det är svårt att tänka sig, hvarför svearnes konungar och exempelvis jutarnes gång efter annan skulle ha hemsökt just hvarandras af stora afstånd skilda länder. Däremot vore det helt naturligt, om svearne angrepe och underlade sig götarnes rika men proportionsvis svagt försvarade områden. Att så verkligen skedde och att det skedde just vid tiden omkring år 500 har nyss påpekats. Det är således enligt denna framställning de tidigare af dessa sammanstötningar, medan götarne ännu, stödda på sina sydliga fränder, bjödo ett kraftigt motstånd mot svearnes framträngande, som skildras i Beovulfssångerna och i de med dem parallella delarna af Ynglingasagan.

Af striderna är det särskildt en episod, som utgjort föremål för götarnes stolthet och som de behandlade i sånger, af hvilka ej mindre än tre versioner kommit till vår kännedom. Svearne ha börjat sina anfall mot götarne — de ville ej hålla frid vid Korp-skogen —. Götarnes båda unga konungar svara sedan med att själva angripa. De rycka in i Uppland, drifva sveakonungen allt längre mot norr, till dess han tvingas att göra halt vid ett af Skilfingarnes stamsäten, Vendel. Här i hjärtat af svearnes rike tillkämpa de sig segern och fälla svearnes konung. Striden, som bör ha varit ungefär samtidig med det, att goterna i Södern segerande tillbakavisat frankernas anlopp, skaffar götakonungen fria händer, och han företager nu angreppet mot goternas fiender frankerna i deras eget land, men denna färd slutar olyckligt. Konungen omkommer, och expeditionen misslyckas grundligt. Då sedermera vid ett för landet ödesdigert tillfälle götarne i förbigående erinras om, att de bland sina fiender äfven äga merovingerna, är

detta fullkomligt rättfärdigadt af den politiska konstellationen. Denna erinran faller sig naturligare för de mot frankerna fientliga goternas fränder i norr än för 500-talets innebyggare af den jutska halfön. För götarne betydde denna o seger inledningen till en serie af nederlag, som tillfogades dem af de öfvermäktiga svearne. Men under de följande olycks- slagen framstod allt klarare för dem minnet af den sista segern, de en gång vunnit mot den folkstam, som gjorde sig till herre i deras land.

Götarnes rike, som sträckte sig från Västerhafvet till Östersjön, ägde, såsom nämnts, i öster sin tyngd- punkt, och särskildt Öland har spelat en viktig roll. Detta öfverensstämmar äfven med framställningen i Beovulf. Till lands, vid Korpskogen, de stora gräns- skogarna, föreföllo emellanåt fredsbrott. Men då sve- arne och götarne på allvar mäta sin styrka, sker det genom anfall sjöledes. Svearnes och götarnes ko- nungar kallas också ständigt sjökonungar, ett epitet, som icke kan hafva gifvits götarne efter insjöarna Vänern och Vättern. Då svear och götar angripa hvar- andra öfver»hafvet», öfver »vidan sjö», måste dessa ut- tryck beteckna ett haf, således Östersjön, det enda haf, hvaröfver färden kunde gå till svearnes länder. Götar- nes flottor måste således hafva samlats vid Östergötlands och Ölands, eventuellt äfven Gottlands, kuster.

En antydan om Öland lämnar dikten själf i in- ledningen till drakkampen. Draken hade förhärjat leóda fästen ealand utan eorðveard þone, d. v. s. jar- larnas borgar, öland(-et) utantill, landets egor. I en fornordisk skildring af ett svärd heter det: eldi uóro eggjar utan göruar enn eitrdropom innan fápar. Det här förekommande *útan* antyder, huru det angel- saxiska uttrycket bör fattas. Liksom eggarna af härdadt stål utgöra svärds klingans ytterdel, utgöres Ölandets ytterdel af eorðveard þone, motsatt leóda fästen. Uttrycket, liksom den här gjorda jämförelsen med svärdet, lämnar en god bild af Ölands konfigura- tion. Öfver de yttre fruktbara delarna af den lång-

Fig. 1. Damaske-
radt svärd.

smala ön (eåland ütän), där bygden är belägen (eorðveard þone) höjer sig i midten Allvaret beströdt med jarlaborgar (leóða fästen). Äfven själfva beteckningen eåland liksom eyland i verserna om Ottar återgifva då Ölands verkliga namn.

Det nämnes i dikten, att geaternas konungaborg legat nära hafvet, samt att geaterna på jämnt ett dygn nådde från sitt hemland till sjöss till Danmark. Båda de geografiska bestämningarna passa in på Öland. Med ett fartyg af Nydamtyp bör man med god vind kunna ha hunnit från Ölands södra udde till Stenshufvud i Skåne på mycket kortare tid än ett dygn, hvilken tidslängd däremot erfordrats, om resan gällt någon längre bort belägen punkt på sydkusten af Skåne eller utgått från norra delen af Öland.

Beovulf förordnar, att hans grafhög skall uppkastas på Hrones næsse, d. ä. Hvalens näs. Detta skulle synas kunna tala emot Öland som geaternas hufvudland, då vattnen kring Öland icke äro fyllda af hvalar. Emellertid finnes å Öland (i Löts socken) en udde med namnet Hvalsnäs, hvarest funnits och möjligen ännu finnas grafhögar från 400-talet. I närheten ligger Löts borg.

Veder-geátas kallas emellanåt folket och deras land Vederaland, Vedermearc. Äfven dessa epitet stämma med Ölands beskaffenhet. Den högre centrala delen af ön är en »vindmark», ännu i dag kantad af massor af väderkvarnar.

Under sin kappsimning med Breca föres Beovulf »on Finna land». En sägen om en simning till Finland kan mycket lätt hafva uppkommit på Öland. Härtill kommer, att finnarne och deras land i de tidigare partierna af Ynglingasagan redan äro sagoomspunna, samt att fornsakerna visa, att under 500-talet en stark förbindelse ägt rum mellan de finska och de svenska Östersjökusterna. För Breca ligga däremot lokaliteterna västerut, naturligt nog för en dansk simmare. Af de båda simsägnerna, en dansk och en götisk, har hos götarne uppstått en sägen om konkurrens mellan de båda folkstammarnas representanter. Naturligtvis segrar götarnes.

De hänvisningar, som lämnas oss af de arkeologiska förhållandena liksom af dikterna, öfverensstämma således med hvarandra. För att öfverensstämmelsen skall blifva fullständig fordras det ännu, att götarnes undergång, hvilken vi af fornsakerna ledas att förlägga till tiden omkring år 500, äfven afspeglas af dikten.

Klarast utsäges detta i Beovulf. Hjälden har fallit och Viglaf skildrar landets läge. Han erinrar i korthet om sjökriget med

frankerna och öfvergår till fiendskapen med svearne: »Ej hyser jag hopp om fred och tro af sveafolket.» Han skildrar därefter utförligt slaget vid Vendel och fortsätter: »Detta är den fejd och den dödliga fiendskap mellan männen, för hvars skull jag väntar, att sveamännen skola hemsöka oss, då de få spörja, att vår härskare nu är liflös . . . (de eröfrade skatterna) skall branden förtära»,

»Elden uppsvälja, ej någon jarl bära
 »Ett smycke till minne, ej någon skön kvinna
 »Bära kring halsen en ringprydnad,
 »Men skall med sorgsen håg, beröfvad guldets,
 »Ofta, ej *en* gång, trampa främmande land,
 »Nu då härföraren nedlagt sitt leende,
 »Gamman och jubel. Därför skall månet
 »Spjut varda morgonkallt, skall blifva fattadt
 »Och lyft af händer: ej harpans klang
 »Väcka kämparne, utan den svarta korpen
 »Lysten efter de dödskorade, tala mycket,
 »Säga örnen, huru väl det gick med måltiden
 »Då han jämte vargen roffade de fallne.»
 Sådana dystra ord talade
 Den raske mannen; ej ljög han mycket
 I sina ord om skickelserna. — Hela skaran reste sig.
 Dystra gingo de med strömmande tårar
 Till foten af Örnudden att skåda undret.»

(Wickbergs öfv.)

Om betydelsen af dessa ord kan intet tvifvel råda. Götarnes förnämste man spår, att götarnes store skola falla i strid och drifvas i landsflykt, och sammanhanget gör tydligt, att det är från svearne olyckan skall komma. Spådomen är som de flesta dylika diktad efter det den redan gått i fullbordan. Skalden har själf påpekat detta: »Ej ljög han mycket i sina ord om skickelserna.»

Men minnet af svearnes framträngande är äfven bevaradt i uppteckningarna om Bråvallaslaget, i Ynglingasagan och i *Bjarkemål. Mest förvirrad föreligger traditionen i fråga om slaget på Bråvalla hed; till denna tradition har århundrade efter århundrade knutit yngre drag under förvanskning af de ursprungliga, bland hvilka dock det om själfva valplatsens belägenhet, vid den svenska Östersjökusten, bibehållit sig. Att i verkligheten Bråvallaslaget varit den afgörande bataljen eller att öfver hufvud någon sådan ägt rum, är dock tvifvelaktigt. Slaget vid Roncesvaux, som blef

medelpunkten för seklers diktning, var i själfva verket en obetydlig arriärgardesfäktning.

Tydligare äro uppgifterna i Bjarkemål, sådan denna hjältesång återgifves af Saxo. En fördrifven medlem af danska konungahuset flyr till Öland (enl. *Sköldungasagan). Härifrån återvänder han till Danmark med en här af svear och götar, besegrar och dödar sin kraftige medtäflare. Öland bör således vid denna tid redan vara eröfradt af svearne, som känna sig nog starka att äfven inblanda sig i de danska angelägenheterna. Striden bör ha ägt rum omkring år 500. Några årtionden efteråt besätta i verkligheten Ölands eröfrare Bornholm.

Afslutningen af traditionerna om svearnes maktutvidgning föreligger i Ynglingasagan. Sveakonungen Ingjald samlar här all makten i sin hand och kufvar alla underkonungar. Situationen i sagan är densamma som i Beovulf. Äfven i Beovulfssångerna sitta i Svealand män med konunganamn, men Sviorice är dock ett och lyder Uppsalakonungen. Ingjalds verk blir sålunda närmast att förlikna med Ludvig XI:s i Frankrike, och sagan, som står på de undertrycktas, särskildt de undertryckta götakonungarnes sida, har äfven förlänat honom drag, som påminna om denne den gryende renässancens furste. Är den Hjorvard, mågen till den östgötiske konungen Granmar, som blef det sista offret för Ingjalds statskonst, densamme som uppträdt mot konung Rolf, skulle vi förlägga Ingjalds konungadöme till något af 500-talets första decennier.

De sånger, som handlat om götarnes undergång, ha från Götaland spridt sig till England och ha där redan före 600-talets midt erhållit en fast form. Det torde ännu vara för tidigt att på arkeologiska grunder söka fastställa vägarna och tiden för denna öfverflyttning. Vissa former af känsliga fornsakstyper, hvilka äro inhemska i södra Norge, Dalsland och Västergötland, förekomma äfven i östra Britannien, hvarest äfven funnits exemplar af typer, hvilka i tidigare och senare stadier tillhöra framför allt mellersta Sverige, dessutom äfven sydöstra Norge och de danska öarna. De brittiska exemplaren tillhöra 400-talets slut och 500-talets förra hälft.